แทบสิ้นซาก

ปฏิบัติการย่ายีแม่น้ำเต็ง รัฐฉาน

แทบสิ้นซาก

ปฏิบัติการย่ำยีแม่น้ำเค็ง รัฐฉาน

สารบัญ

บทนำ 6

ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแม่น้ำเต็ง
ซึ่งไหลผ่านพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง 9

- ที่เกิดของตำนานโรมิโอและจูเลียตแห่งรัฐฉาน 11
- เส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงฝ่ายต่อต้านในรัฐฉาน 13
- การบังคับขับไล่ให้ประชาชนอพยพระหว่างปี 2539-2541
  ตามริมฝั่งแม่น้ำเต็ง 14
- การขยายกำลังกองทัพพม่าในตอนกลางของรัฐฉาน 16

ความเป็นมาของเมืองเชียงตอง 20

การตรึงกำลังทหารในเมืองเชียงตอง 22

โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตอง 22

ผลกระทบของโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตอง 24

- น้ำตกขนาดเล็กลง 24
- การลดลงของปริมาณสัตว์น้ำ 26

เขื่อนเก็งตองเหนือ 27

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น 29

- ความแห้งแล้งด้านการเกษตร 32
- ความเสี่ยงต่อสุขภาพอันเนื่องจากคุณภาพน้ำที่เปลี่ยนแปลงไป 34
- การลดลงของปริมาณสัตว์น้ำ 36
- การเหือดแห้งหายไปของน้ำตก 36
- ปริมาณการปล่อยน้ำที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ 37
- การแตกของเขื่อน 37

การวางแผนพลังงานที่รวมศูนย์และการลงทุนจากต่างชาติ
ที่เร่งให้เกิดสงครามและความขัดแย้ง 38

สรุปและข้อเสนอแนะ 39

บทนำ

รายงานนี้เป็นการศึกษาว่า ปฏิบัติการที่ทารุณโหดร้าย การบังคับประชาชนให้ออกจากพื้นที่ และการขยายกำลังทหารของกองทัพพม่า มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการสร้างเขื่อนในแม่น้ำเต็งตอนใต้ของรัฐฉานอย่างไร ทั้งยังกระตุ้นให้ยกเลิกเขื่อนเชียงตองเหนือโดยทันที เนื่องจากเป็นโครงการที่ส่งผลกระทบร้ายแรง และยิ่งทำให้สงครามกลางเมืองที่เกิดขึ้นมาหลายทศวรรษเลวร้ายลงอีก

แม่น้ำเต็ง เป็นหนึ่งในลำน้ำสาขาที่สำคัญของแม่น้ำสาละวินในรัฐฉาน มีความสำคัญเป็นพิเศษทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสำหรับประชาชนรัฐฉาน โดยไหลผ่านหลายเมืองที่ปกครองโดยเจ้าฟ้าไทใหญ่ ทั้งเมืองกึ๋ง เมืองลายค่า เมืองนายและเมืองหมอกใหม่ ตามริมฝั่งน้ำเป็นที่ตั้งของเจดีย์โบราณของรัฐฉาน ตำนานแห่งความรักของรัฐฉาน เรื่องราวของขุนสามลอและนางโอเป่มเกิดขึ้นที่ริมฝั่งแม่น้ำแห่งนี้ เชียงตองซึ่งตั้งอยู่ด้านตะวันออกของเมืองนายช่วงกึ่งกลางของแม่น้ำมีชื่อเสียงเนื่องจากเป็นบ้านเกิดของขุนสามลอ ทั้งยังเป็นที่ตั้งของน้ำตกขนาดใหญ่ที่งดงาม

แม่น้ำสายนี้ถือเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงฝ่ายต่อต้านในรัฐฉานมาหลายทศวรรษ เชื่อมโยงภูมิภาคต่าง ๆ ตามชายแดนไทยจนถึงตอนกลางของรัฐฉาน สภาเพื่อการกอบกู้รัฐฉาน (Restoration Council of Shan State) / กองทัพรัฐฉาน (Shan State Army) (RCSS/SSA) ได้รวมตัวกันใหม่และตั้งฐานทัพริมฝั่งแม่น้ำเต็งช่วงต้นปี 2539 หลังจากกองทัพเมืองไต (Mong Tai Army) ของขุนส่าประกาศยอมแพ้

ชุมชนตามริมฝั่งแม่น้ำเต็ง จึงถือเป็นเป้าหมายหลักของปฏิบัติการกวาดล้างให้สิ้นซากของกองทัพพม่า เพื่อบดขยี้และทำลายกองทัพฝ่ายต่อต้านในรัฐฉานที่ก่อรูปขึ้นใหม่ช่วงปี 2539-2548 ชาวบ้านกว่า 300,000 คนจาก 11 อำเภอ ในภาคกลางและภาคใต้ของรัฐฉาน ถูกบังคับให้ออกจากพื้นที่ชนบท ต้องไปอาศัยอยู่ตามเขตที่ใกล้กับเมืองและถนนใหญ่ อีกหลายร้อยคนถูกทรมาน สังหาร และข่มขืน เฉพาะในเขตเชียงตอง ทหารพม่าได้ข่มขืนผู้หญิงและเด็กผู้หญิง 70 คน บางคนอายุเพียง 5 ขวบ

การลดจำนวนประชากรในตอนกลางของรัฐฉานซึ่งเป็นเขตชนบท เกิดขึ้นเพื่อเปิดให้มีการขยายตัวของกองทัพพม่าในพื้นที่นี้ รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการกองทัพภาคที่ 14 ที่น้ำจ๋าง ทั้งยังเป็นการเปิดทางให้มีการสร้างเขื่อน

โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำขนาดใหญ่แห่งแรกซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ที่อพยพคนออก ได้แก่เขื่อนที่สร้างในแม่น้ำเต็งที่เขตเมืองเชียงตอง โดยประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่หลบหนีเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่หลังปี 2539 ยังคงมีชาวบ้านดั้งเดิมเหลืออยู่เพียง 10 จาก 50 หมู่บ้าน และที่ผ่านมามีการสร้างฐานทัพพม่าขึ้นมาสามแห่ง รวมทั้งศูนย์ฝึกอบรมทหารขนาดใหญ่ในพื้นที่ ในระหว่างการก่อสร้างเขื่อนเชียงตองที่มีกำลังผลิต 54 เมกะวัตต์ระหว่างปี 2548-2552 ได้เกิดเหตุทหารพม่าข่มขืนและสังหารผู้หญิงชาวบ้านสามครั้ง

โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตองสร้างขึ้นด้านบนของน้ำตกซึ่งมีชื่อเสียง ส่งผลให้น้ำตกนี้แห้งลงในช่วงฤดูร้อน สัตว์น้ำที่เคยมีอยู่ชุกชุมและเป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านหลายพันคน ทั้งด้านเหนือและท้ายน้ำของเขื่อน มีปริมาณลดลงอย่างมาก โดยพันธุ์ปลาขนาดใหญ่ถึงกับสูญพันธุ์ไป ต้นทุนจากการสร้างเขื่อนดูเหมือนจะมากกว่าประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ เนื่องจากในปัจจุบันมีการเดินเครื่องเขื่อนโดยปั่นกังหันไฟฟ้าเพียงหนึ่งจากสามเครื่อง ส่งผลให้สามารถผลิตพลังงานได้เพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับกำลังผลิตติดตั้ง

เขื่อนเชียงตองเหนือที่เริ่มสร้างเมื่อปี 2552 ทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ประมาณ 40 กิโลเมตรด้านเหนือของโครงการเขื่อนเชียงตองแห่งแรกนี้ และเป็นเหตุให้เกิดผลกระทบมากมาย ชาวบ้านหลายพันคนในเมืองเชียงตองและเมืองลางเคอ ซึ่งต้องพึ่งพาแม่น้ำเพื่อเกษตรกรรมและประมง กลัวว่าจะเกิดภาวะขาดแคลนน้ำอย่างรุนแรง โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนภายหลังเหตุเขื่อนแตกที่ลาวและภาคกลางของพม่าที่ผ่านมาเมื่อเร็ว ๆ นี้ ทำให้ชาวบ้านแถวนี้กลัวว่าเขื่อนแห่งนี้จะแตกเช่นกัน

ทั้งสองโครงการเขื่อนในแม่น้ำเต็ง ละเมิดหลักการว่าด้วยการพัฒนาอย่างรับผิดชอบ ทุกประการ เป็นโครงการที่ได้รับการผลักดันจากกองกำลังทหารที่เข้ามายึดครองพื้นที่ เข้ามาสร้างความทารุณโหดร้ายและผลักดันให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ เขื่อนใหม่แห่งนี้มีแนวโน้มจะส่งผลทำลายอย่างร้ายแรงต่อระบบนิเวศวิทยาที่บอบบางของหนึ่งในแม่น้ำสำคัญในรัฐฉาน

พื้นที่ลุ่มน้ำเต็ง ยังคงเป็นพื้นที่ที่มีสงครามและความขัดแย้ง กองทัพพม่ายังคงปฏิบัติการโจมตีกองทัพ RCSS/SSA แม้จะมีการลงนามความตกลงหยุดยิง และยังคงละเมิดสิทธิต่อประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องรับผิด

การสร้างเขื่อนเชียงตองเหนือเป็นหายนะร้ายแรงภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ ย่อมกระตุ้นให้เกิดแรงต่อต้านในพื้นที่ต่อรัฐบาลส่วนกลาง และยิ่งกระพือสงครามและความขัดแย้งที่ดำเนินมาหลายทศวรรษ

เราจึงกระตุ้นรัฐบาลพม่าให้ยกเลิกโครงการเขื่อนเชียงตองเหนือทันที จนกว่าจะมีการคลี่คลายความขัดแย้งผ่านกระบวนการทางการเมือง จนกว่าจะมีการปฏิรูประบบสหพันธรัฐอย่างแท้จริง และจนกว่าชุมชนในพื้นที่จะมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง เราไม่ควรพิจารณาให้มีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในพื้นที่นี้

เรายังกระตุ้นประเทศผู้บริจาค โดยเฉพาะประเทศนอร์เวย์ซึ่งให้ความสนับสนุนด้านเทคนิคต่อเขื่อนเชียงตองเหนือ ให้ยุติการสนับสนุนและลงทุนสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในพม่า การสนับสนุนโครงการเขื่อนของรัฐที่ประชาชนต่อต้านที่มีแต่จะเร่งให้เกิดสงครามความขัดแย้งและทำลายความพยายามด้านสันติภาพโดยตรง

ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแม่น้ำเต็ง

แม่น้ำเต็งเป็นหนึ่งในลำน้ำสาขาที่สำคัญของแม่น้ำสาละวินในรัฐฉาน มีต้นกำเนิดจากเมืองกึ๋ง และไหลเป็นระยะทาง 560 กม.ในลักษณะพาดขวางที่ราบสูงตอนใต้ของรัฐฉาน ผ่านเมืองลายค่า เมืองน้ำจ๋าง เมืองนาย และลางเคอ ก่อนจะไหลบรรจบกับแม่น้ำสาละวินที่ท่าสบเต็ง

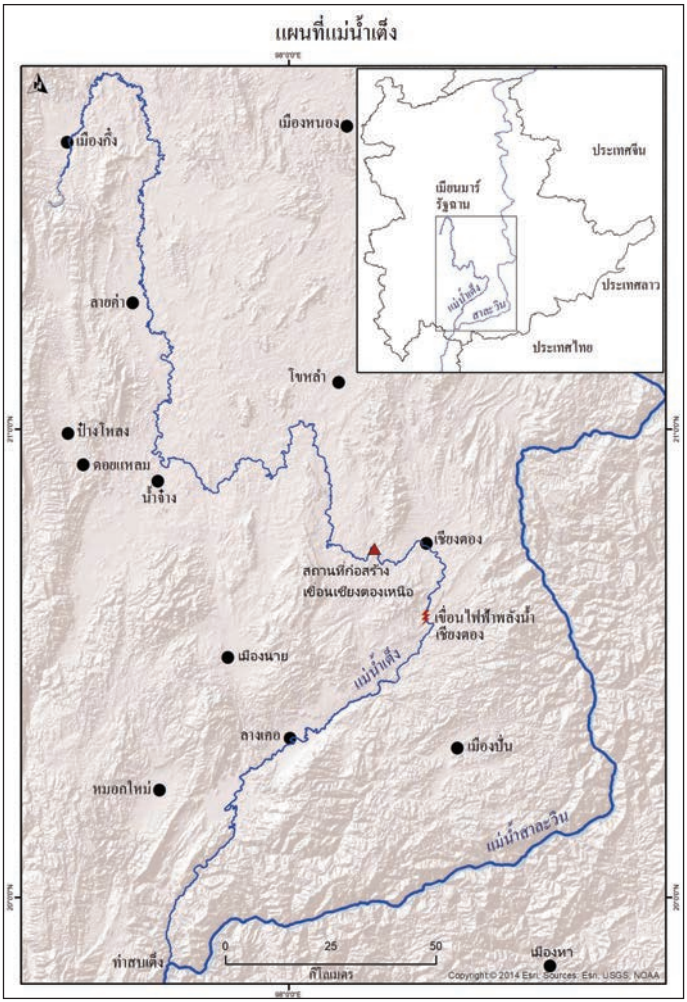

เมืองต่าง ๆตามริมฝั่งแม่น้ำเต็งในรัฐฉาน

ในช่วงหลายศตวรรษที่ผ่านมา ประชาชนรัฐฉานอาศัยอยู่ในหุบเขาตามริมฝั่งน้ำ ปลูกข้าว ทำสวนผลไม้และปลูกพืชอื่น ๆ รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ตามริมฝั่งน้ำ ชีวิตของพวกเขาต้องพึ่งพาการค้าและช่วยให้สามารถสร้างวัดวาอารามและเจดีย์มากมายหลายแห่ง ชุมชนต่าง ๆ ริมฝั่งแม่น้ำเต็ง เดิมเคยปกครองโดยเจ้าฟ้าไทใหญ่ เช่น เมืองกึ๋ง เมืองลายค่า เมืองนายและเมืองหมอกใหม่

เจดีย์โบราณที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณในเมืองเชียงตอง

หอหลวงเจ้าฟ้าเมืองลายค่า

◆ ที่เกิดของตำนานโรมิโอและจูเลียตแห่งรัฐฉาน

แม่น้ำสายนี้เป็นตำนานรักอมตะในรัฐฉาน เรื่องราวของ “ขุนสามลอและนางอูเป่ม” ที่เขียนขึ้นเมื่อประมาณปี 2423 โดยนางคำกู่ (ซึ่งถือเป็นปราชญ์ผู้หญิงเพียงคนเดียวจากแปดคน หรือเรียกว่า “ครูหมอไต” ซึ่งถือเป็นผู้ให้กำเนิดงานวรรณกรรมของรัฐฉาน

ปกหนังสือตำนานรักอมตะ
“ขุนสามลอและนางอูเป่ม”

ภาพครูหมอไต นักปราชญ์ทั้ง 8 ที่ให้กำเนิดงานวรรณกรรมของรัฐฉาน

ตามตำนานนี้ ขุนสามลอซึ่งเป็นพ่อค้าสัตว์จากเมืองเชียงตอง ทางตะวันออกของเมืองนาย ได้เดินทางขึ้นเหนือเลาะตามฝั่งแม่น้ำเต็งไปที่เมืองกึ๋ง และได้ไปจีบสาวและสุดท้ายแต่งงานกับผู้หญิงที่ชื่อนางอูเป่ม แต่ด้วยทางแม่ยายที่รังเกียจฝ่ายหญิงปฏิเสธลูกสะใภ้ เป็นเหตุให้นางอูเป่มหลบหนีกลับไปบ้านเกิด และได้แท้งลูกในป่าระหว่างเดินทางกลับจนเป็นเหตุให้เสียชีวิต สุดท้ายขุนสามลอจึงตรอมใจและแทงตัวตายตามนางอูเป่มไป

เชื่อว่าตำนานบทนี้มีที่มาจากเรื่องจริงที่เกิดขึ้นราวทศวรรษ 1700 ทั้งยังมีการสร้างศาลพระภูมิริมฝั่งแม่น้ำเต็ง บริเวณบ้านป่าสาที่เป็นบ้านเกิดของขุนสามลอในเมืองเชียงตอง และมีการสร้างศาลพระภูมิให้นางอูเป่มที่บ้านหมากลาง ในเมืองกึ๋ง ทั้งสองคนมีชะตาชีวิตผูกพันกับแม่น้ำสายนี้ ซึ่งถือเป็นเส้นทางการค้าสำคัญในอดีต ตำนานบทนี้ยังสะท้อนถึงระบบศักดินาในอดีตของรัฐฉาน เนื่องจากแม่ของขุนสามลอเป็นหลานสาวของเจ้าฟ้าผู้ปกครองเมืองนาย ซึ่งเป็นเหตุให้เธอปฏิเสธไม่ยอมให้ลูกชายแต่งงานกับนางอูเป่ม ซึ่งเป็นลูกของสามัญชน

สภาพน้ำที่บริสุทธิ์ในแม่น้ำเต็ง

ชาวบ้านเมืองลางเคอ ซึ่งอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเต็ง ต้องพึ่งพาน้ำจากแม่น้ำเพื่อการดำรงชีพในแต่ละวัน ทั้งใช้เพื่อดื่มกินและทำอาหาร คนแก่คนเฒ่าต่างนิยมในรสชาติของน้ำดื่ม และมักนำขวดมาเติมน้ำและพกติดตัวไประหว่างการเดินทาง พวกเขายังเชื่อว่าน้ำในแม่น้ำมีคุณสมบัติพิเศษในทางยา และช่วยป้องกันโรคคอพอก

◆ เส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงฝ่ายต่อต้านในรัฐฉาน

กลุ่มต่าง ๆที่ต่อต้านรัฐบาลพม่าในรัฐฉานปฏิบัติการจากในหุบเขาและป่าริมฝั่งแม่น้ำเต็งมาหลายทศวรรษ แม่น้ำสายนี้ถือเป็นเส้นเลือดใหญ่ เชื่อมโยงพื้นที่ของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลพม่าเข้าด้วยกันตามแนวชายแดนประเทศไทยกับตอนกลางและเหนือของรัฐฉาน ตอนที่กองกำลังรัฐฉานเหนือ (Shan State Army) เคลื่อนตัวลงมาร่วมกับกองทัพรัฐฉานตามแนวพรมแดนไทยช่วงต้นทศวรรษ 1980 (โดยได้รวมตัวกันเป็นกองทัพเมืองไตยเมื่อปี 2528) ทหารเหล่านี้เคลื่อนพลตามแนวแม่น้ำเต็ง โดยมีการตั้งฐานทัพเป็นเวลาหลายปีใกล้กับเมืองเชียงตอง

หลังจากกองทัพเมืองไตยประกาศยอมแพ้อย่างเป็นทางการกับรัฐบาลพม่าเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2539 อดีตทหารกองทัพเมืองไตยประมาณ 300 นาย นำโดยพลโทเจ้ายอดศึกได้แยกตัวออกมาลับ ๆ และเริ่มเคลื่อนกำลังพลไปจนถึงตอนกลางของรัฐฉาน พวกเขาถูกล้อมโดยกองทัพพม่าใกล้กับเมืองเชียงตอง และได้แกล้งยอมจำนนแต่กลับสามารถหลบหนีข้ามแม่น้ำเต็งเพื่อเคลื่อนพลไปทางตอนเหนือได้ ในระหว่างทาง พวกเขาปลูกระดมอดีตทหารกองทัพเมืองไตยตอนใต้และตอนกลางของรัฐฉานจนกระทั่งในวันที่ 27 เมษายน พวกเขาได้ประกาศการรวมพลเป็นกองทัพใหม่ในนามกองกำลังปฏิวัติแห่งชาติรัฐฉาน อาศัยชื่อของหนึ่งในกองทัพที่เป็นผู้ร่วมก่อตั้งกองทัพ

นายทหารกองทัพรัฐฉาน ที่บริเวณน้ำตกเมื่อช่วงต้นทศวรรษ 1980

เมืองไตย ต่อมากองกำลังกลุ่มนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสภาเพื่อการกอบกู้รัฐฉาน/ กองทัพแห่งชาติรัฐฉาน (RCSS/SSA) ซึ่งถือเป็นกองกำลังฝ่ายต่อต้านใหญ่สุดในตอนใต้ของรัฐฉานในปัจจุบัน

◆ การบังคับขับไล่ให้ประชาชนอพยพระหว่างปี 2539-2541 ตามริมฝั่งแม่น้ำเต็ง

เพื่อตัดกำลังบำรุงให้กับกองทัพรัฐฉานที่ตั้งขึ้นมาใหม่ กองทัพพม่าเริ่มปฏิบัติการกวาดล้างให้สิ้นซากครั้งใหญ่เมื่อเดือนมีนาคม 2539 ในระหว่างปี 2539-2541 ชาวบ้านกว่า 300,000 คนจากกว่า 1,400 หมู่บ้านใน 11 อำเภอ ต้องถูกผลักดันให้ทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด ต้องเข้าไปอาศัยอยู่ในที่ดินซึ่งจัดสรรให้ใหม่และมีการคุ้มกันหนาแน่นใกล้กับเขตเมืองและถนนใหญ่[1] ชาวบ้านที่ถูกทหารจับได้ว่าหลบซ่อนตัวในบ้านหรือใกล้กับบ้านจะถูกทรมาน สังหาร ข่มขืน ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ถูกปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงที่ดินทำ

1 http://www.shanhumanrights.org/eng/index.php/shrf-archives/shrf-english-newsletter/327-dispossessed

กิน และไม่ได้รับความสนับสนุนใด ๆ จึงตัดสินใจหลบหนีมายังประเทศไทย และหลายคนยังอาศัยอยู่ที่นี่จนถึงทุกวันนี้ ชาวบ้านที่หลบหนีมาเหล่านี้ไม่เคยได้รับสถานะเป็นผู้ลี้ภัย ต่างจากชาวกะเหรี่ยง คะเรนนี และมอญ ส่วนใหญ่ต้องหาทางดำรงชีพด้วยการเป็นแรงงานข้ามชาติ หลายพันคนอาศัยอยู่ในค่ายที่พักพิงอย่างไม่เป็นทางการตามแนวพรมแดนรัฐฉาน-ประเทศไทย

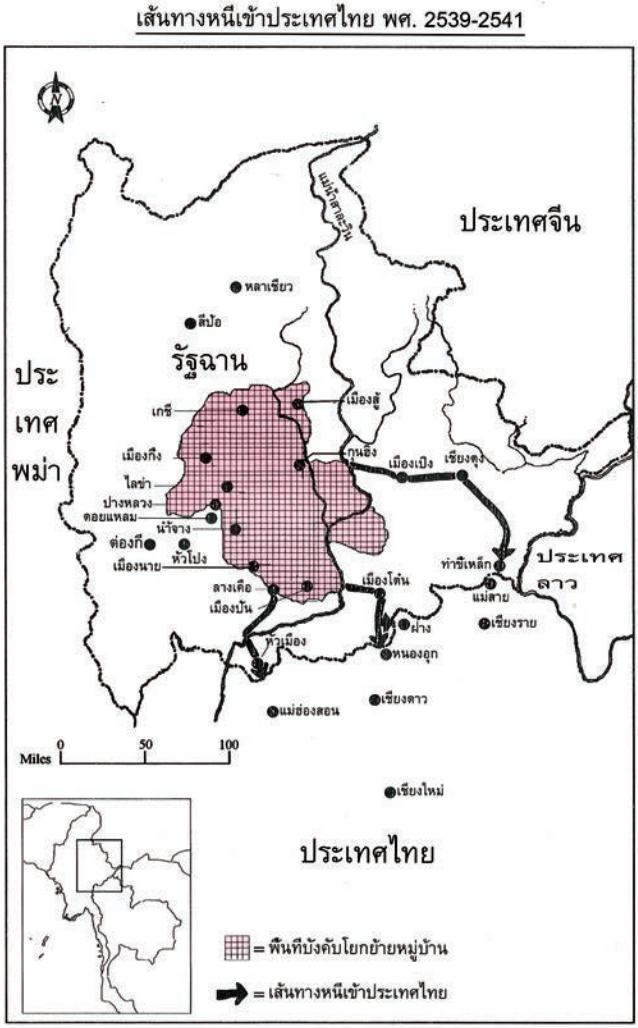

การบังคับให้อพยพในรัฐฉานปี 2539-2541

ประมาณครึ่งหนึ่งของชาวบ้านที่ถูกบังคับไล่รื้อหมู่บ้าน มาจากเขตเมืองต่าง ๆ ริมฝั่งแม่น้ำเต็ง หมู่บ้านแห่งแรก ๆ ที่ถูกเผาได้แก่ บ้านป่าสาในเมืองเชียงตอง (บ้านเกิดของขุนสามลอในตำนาน) เนื่องจากมีที่ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณที่กองทัพรัฐฉานเดินทางข้ามแม่น้ำเต็ง ระหว่างเคลื่อนพลขึ้นไปทางตอนกลางของรัฐฉาน ทหารพม่าจากหกกองพัน รวมทั้งกองพลทหารราบที่ 99 ที่อื้อฉาว ได้บุกเข้าโจมตีป่าสา ได้เผาทำลายบ้าน 20 หลังที่ป่าสาจนราบเป็นหน้ากลอง ชาวบ้านอีก 40 คนถูกบังคับให้เป็นลูกหาบ ส่วนผู้หญิงและเด็กต่างหลบหนีด้วยความหวาดกลัวไปยังพื้นที่ป่าใกล้เคียง ซึ่งเป็นเหตุให้มีบางส่วนเสียชีวิต

◆ การขยายกำลังกองทัพพม่าในตอนกลางของรัฐฉาน

หลังจากการลดจำนวนประชากรในพื้นที่ชนบทของตอนกลางของรัฐฉานระหว่างปี 2539-2541 กองทัพพม่าได้ตั้งฐานทัพใหม่ ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมากในหัวเมืองและหมู่บ้านสำคัญในพื้นที่ รวมทั้งตามริมฝั่งแม่น้ำเต็ง ในปี 2553 มีการก่อตั้งศูนย์

สภาพศพของชาวบ้าน 5 คน (2 ใน 5 คนเป็นเด็ก) ที่เสียชีวิตจากการยิงกระสุนปืนครกโดยกองทัพพม่าเข้ามาในพื้นที่รองรับผู้อพยพที่โข่หลำ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2540

บัญชาการภาคขึ้นมาใหม่ที่ชื่อว่า “ศูนย์ปฏิบัติการส่วนกลางภาคตะวันออก” โดยมีฐานทัพอยู่ที่โขหลำ เมืองน้ำจ๋าง ซึ่งถือเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่เชื่อมโยงพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของรัฐฉาน นอกจากนี้โขหลำ เป็นพื้นที่ที่กองทัพพม่าจัดสรรไว้ให้ชาวบ้านที่ถูกบังคับโยกย้ายในปี 2539 ถือเป็นพื้นที่ที่กองทัพพม่าปฏิบัติการอย่างโหดร้ายมากสุด เฉพาะระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-กันยายน 2540 มีการสังหารชาวบ้านน้ำจ๋าง 159 คน รวมทั้งพระภิกษุ ผู้หญิงและเด็ก บางส่วนถูกทรมานจนเสียชีวิตในฐานทัพโขหลำ

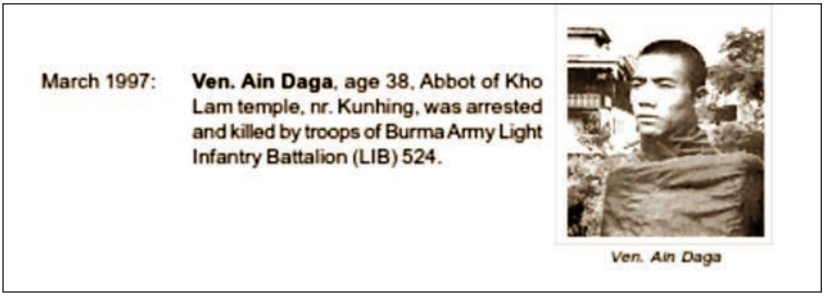

พระเอ่งต่าก่า อายุ 38 ปี เจ้าอาวาสวัดโขหลำ ถูกทหารจากหน่วย LIB 524 สังหารเมื่อเดือนมีนาคม 2540

ศูนย์ปฏิบัติการส่วนกลางภาคตะวันออก เป็นศูนย์บัญชาการภูมิภาคที่ 14 ในพม่า และถือเป็นศูนย์บัญชาการภูมิภาคที่ 4 ในรัฐฉาน ศูนย์บัญชาการที่เหลืออีกสามแห่งในรัฐฉาน ได้แก่ ศูนย์บัญชาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งอยู่ที่เมืองล่าเสี้ยว ศูนย์บัญชาการภาคตะวันออกตั้งอยู่ที่เมืองตองจีและศูนย์บัญชาการภาคสามเหลี่ยมตั้งอยู่ที่เมืองเชียงตุง

ศูนย์ปฏิบัติการส่วนกลางภาคตะวันออกประกอบด้วยทหารอย่างน้อย 26 กองพัน มีการเวนคืนที่ดินจำนวนมากเพื่อนำมาสร้างศูนย์บัญชาการทหาร

แม้กองทัพพม่าจะมีปฏิบัติการกวาดล้างให้สิ้นซากและการขยายกำลังทหารในตอนกลางของรัฐฉาน กองทัพ RCSS/SSA ยังคงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ชนบท รวมทั้งตามริมฝั่งแม่น้ำโต๋ง ส่งผลให้เกิดการปะทะกันบ่อยครั้ง มีการละเมิดสิทธิต่อประชาชนในพื้นที่ ซึ่งกองทัพพม่าสงสัยว่าเป็นท่อนำเลี้ยงให้ฝ่ายต่อต้านในรัฐฉาน

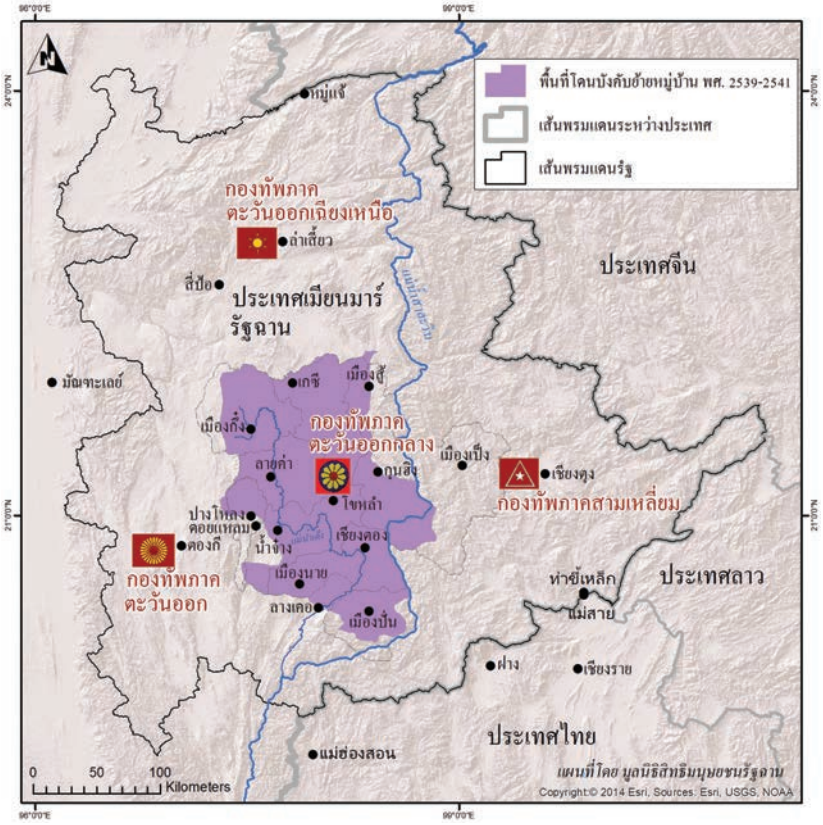

แผนที่แสดงศูนย์บัญชาการกองทัพภาคต่าง ๆของกองทัพพม่าในรัฐฉาน

กำแพงรอบศูนย์บัญชาการภาคตะวันออกที่เมืองโผหล่ำ

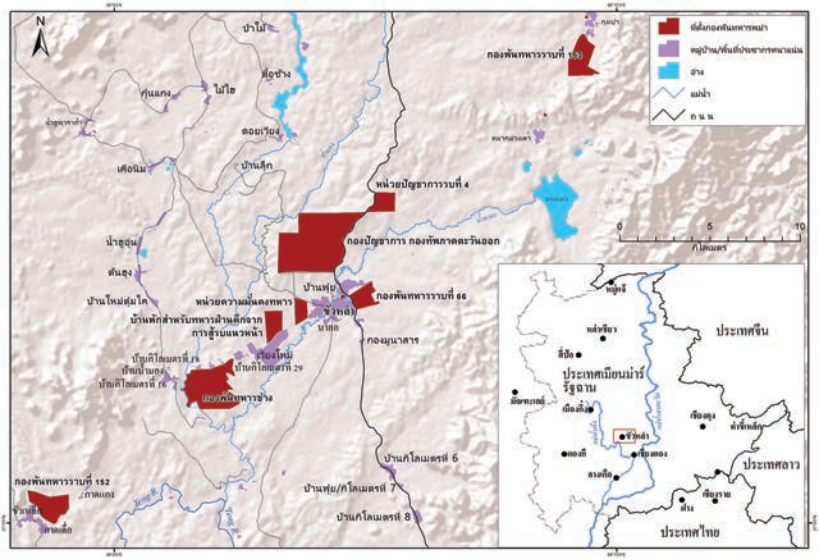

แผนที่แสดงฐานทัพของกองทัพพม่าในเขตโซหลำ

ปฏิบัติการโจมตีและละเมิดของกองทัพพม่าอย่างต่อเนื่องภายหลังสัญญาหยุดยิง

ในปี 2554 กองทัพ RCSS/SSA ลงนามความตกลงหยุดยิงทวิภาคีกับกองทัพพม่า และในปี 2558 ได้ลงนามในความตกลงหยุดยิงระดับประเทศ อย่างไรก็ดี ยังไม่มีการถอนกำลังทหารพม่าออกจากตอนกลางของรัฐฉาน และกองทัพพม่ายังคงปฏิบัติการโจมตีอย่างต่อเนื่องต่อกองทัพ RCSS/SSA และได้ทำการละเมิดต่อประชาชนในพื้นที่โดยไร้ความรับผิดชอบ

เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2561 ยังเกิดการสู้รบขึ้นในเชียงตอง กองทัพพม่ายั่วยุให้เกิดการปะทะกัน โดยส่งกำลังทหารติดอาวุธเข้าไปในพื้นที่ภายใต้การควบคุมของกองทัพ RCSS/SSA ทางตะวันออกของเชียงตอง โดยไม่มีการแจ้งล่วงหน้าตามข้อตกลงในสัญญาหยุดยิง

ความเป็นมาของเมืองเชียงตอง

เดิมเมืองเชียงตองถือเป็นส่วนหนึ่งของเมืองนาย ซึ่งเคยเป็นหนึ่งในเมืองที่ปกครองโดยระบบเจ้าฟ้าไทใหญ่ แต่ในปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของเขตเมืองนาย ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นชาวนาชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่ปลูกข้าวนาปี พวกเขาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ในหุบเขาแม่น้ำเต็ง รายล้อมด้วยเขาที่มีป่าทึบ

สำหรับคนในรัฐฉาน เชียงตองเป็นที่รู้จักว่าเป็นบ้านเกิดของขุนสามลอ พระเอกตามตำนานในอดีต ทุกเดือนกุมภาพันธ์ จะมีการงานเนื่องในวันเกิดของเขาที่บ้านป่าสา บ้านเกิดของเขาใกล้แม่น้ำเต็ง และมีผู้มาเข้าร่วมพิธีหลายพันคน ทั้งยังมีพิธีศาสนาประจำปีในเดือนมีนาคมที่บริเวณเจดีย์โบราณริมฝั่งแม่น้ำที่บ้านผักหลิด และบ้านน้ำตุ่ม

เชียงตองยังเป็นที่รู้จักกันเนื่องจากเป็นที่ตั้งของน้ำตก "จองอาง" ที่สวยงาม (หมายถึงน้ำตกงูจองอาง) ซึ่งตั้งอยู่ในแม่น้ำเต็ง 20 กม.ทางใต้ของเมือง น้ำตกเหล่านี้ซึ่งถือว่าใหญ่สุดในรัฐฉาน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ

ปฏิบัติการกวาดล้างให้สิ้นซากของกองทัพพม่าระหว่างปี 2539-2541 ทำให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อเมืองเชียงตอง ชาวบ้านในหมู่บ้านรอบ ๆ ถูกบังคับให้ไปอยู่อาศัยใกล้กับบ้านต้นหุงซึ่งอยู่ตอนกลาง (ซึ่งในปัจจุบันเป็นเมืองเอกในเขตนี้) รวมทั้งชาวบ้านจากบ้านป่าสาซึ่งเป็นที่เกิดของขุนสามลอ

ทหารพม่าได้กระทำความรุนแรงทางเพศอย่างกว้างขวาง โดยมีการข่มขืนผู้หญิงและเด็กผู้หญิงอย่างน้อย 70 คน บางส่วนอายุเพียงห้าขวบ[2] ทั้งยังมีการสังหารอย่างทารุณโหดร้ายต่อชาวบ้านที่ต้องสงสัยว่าสนับสนุนช่วยเหลือฝ่ายต่อต้านในรัฐฉาน ทั้งหมดนี้ส่งผลให้มีผู้ลี้ภัยจำนวนมากเข้าสู่ประเทศไทย

2 Shan Human Rights Foundation and Shan Women's Action Network, 2002 report, Licence to Rape

ลุงมิ้น อายุ 65 ปีหลบหนีจากบ้านป่าสาเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อปี 2539 เนื่องจากกองทัพพม่าได้บุกเข้ามาโจมตีและเผาหมู่บ้าน ปัจจุบัน ลุงมิ้นอาศัยอยู่ที่อำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่ หาเลี้ยงชีพด้วยการเป็นแรงงานข้ามชาติจนถึงทุกวันนี้ “ผมเสียไปหมดทุกอย่าง บ้านเรือน เรือกสวนไร่นาและสัตว์เลี้ยง ผมจะยังไม่เดินทางกลับไปหากกองทัพพม่ายังอยู่ที่นั่น ผมไม่ต้องการเสี่ยงที่จะสูญเสียทุกอย่างอีก” เขากล่าว

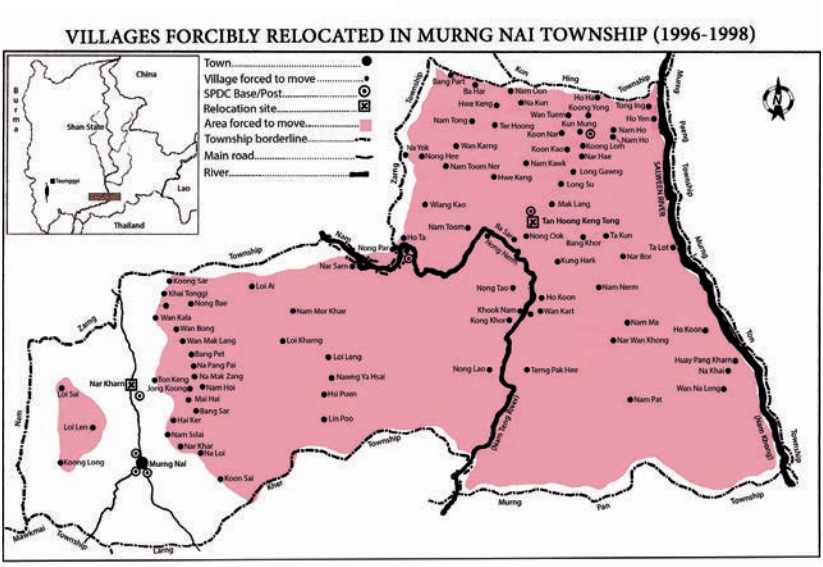

แผนที่หมู่บ้านที่ถูกบังคับโยกย้ายในเมืองนาย ปี 2539-2541

จากเดิมที่เคยมีอยู่กว่า 50 หมู่บ้านในเชียงตอง ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง 10 หมู่บ้าน จากการสำมโนประชากรของพม่าเมื่อปี 2557 พบว่าในปัจจุบัน 92.5% ของประชากร 10,796 คนถือว่าเป็น “คนเมือง” กล่าวคือที่ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเมืองเชียงตอง มีเพียง 805 คน ในหมู่บ้านชนบทสามแห่งรอบเมือง[3]

3 The 2014 Myanmar Housing and Population Census, Shan State Linkhe district, Kengtaung Sub-township report, October 2017 presentation by Department of Population, Ministry of Labour, Immigration and Population

การตรึงกำลังทหารในเมืองเชียงตอง

ก่อนปี 2539 ที่เชียงตองมีฐานทัพพม่าขนาดเล็กอยู่เพียงสามแห่ง แต่ในปัจจุบันมีฐานทัพขนาดใหญ่สามแห่ง ตั้งอยู่บนเทือกเขารอบเมือง เป็นที่ตั้งของกองพันทหารเคลื่อนที่เร็ว (Light Infantry Battalion) ที่ 569, 576 และ 579 ซึ่งอยู่ใต้การควบคุมของศูนย์ปฏิบัติการกองทัพภาคที่ 17 ที่เมืองปั่น ทั้งยังมีการสร้างศูนย์ฝึกทหารพม่า (ค่ายฝึกทหารภาคที่ 3) ตั้งอยู่ด้านตะวันตกของเมืองแห่งนี้ คาดว่ามีกำลังทหารกว่า 1,000 นายประจำอยู่ในเมืองเชียงตอง รวมทั้งอีกหลายร้อยนายที่เข้ามารับการฝึกในพื้นที่ทุก ๆหกเดือน การมีกำลังทหารจำนวนมากเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นจากสัดส่วนของเพศประชากรในพื้นที่ กล่าวคือ มีจำนวนผู้ชายเทียบกับผู้หญิงเป็นสัดส่วน 122 ต่อ 100 ตามการสำมโนประชากรปี 2557[4]

หลังจากขยายกำลังเข้ามาในพื้นที่ กองทัพพม่าเริ่มให้สัมปทานทำไม้ในวงกว้างกับกลุ่มติดอาวุธที่เป็นพันธมิตรและบริษัทที่เป็นพวกพ้องของทหาร[5] ระหว่างปี 2545-2549 มีการตัดไม้ในป่าไม้สักขนาดใหญ่รอบเขตเชียงตอง และมีการเตรียมพื้นที่เพื่อสร้างเขื่อนในแม่น้ำเต็ง

โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตอง

โครงการไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตองเป็นโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำขนาดใหญ่แห่งแรกที่สร้างโดยกองทัพพม่า ในพื้นที่ตอนกลางของรัฐฉาน ซึ่งมีการลดจำนวนประชากรลงระหว่างปี 2539-2541 โดยเป็นผลมาจากปฏิบัติการกวาดล้างให้สิ้นซาก โดยสร้างขึ้นในแม่น้ำเต็งที่บริเวณน้ำตกจงอางที่มีชื่อเสียง

เขื่อนแห่งนี้เริ่มสร้างในปี 2548 และแล้วเสร็จในปี 2552 เป็นการก่อสร้างโดยมีการคุ้มกันความปลอดภัยอย่างเข้มงวด เนื่องจากยังคงมีสงครามความขัดแย้งอย่างต่อเนื่องกับกองทัพ RCSS/SSA ซึ่งยังคงปฏิบัติการรอบเมืองเชียงตอง

---

4 ibid

5 Shan Sapawa Environmental Organisation, 2006 report, Warning Signs: An update on plans to dam the Salween in Burma's Shan State

ระหว่างที่มีการก่อสร้างโครงการนี้ ได้เกิดเหตุทหารพม่าข่มขืนและสังหารหญิงชาวบ้านสามคน ระหว่างเดือนสิงหาคม 2549 - เมษายน 2550 โดยเหยื่อสองคนแต่งงานกับคนงานพม่าในพื้นที่โครงการ ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นเกษตรกรอายุ 40 ปี ซึ่งถูกบังคับโยกย้ายมาจากที่อื่นในปี 2539 ระหว่างเลี้ยงสัตว์ใกล้กับแม่น้ำ เธอได้เห็นกลุ่มทหารเอาวัวของเธอไปฆ่าและชำแหละเพื่อทำเป็นอาหาร เมื่อเธอพยายามเข้าไปห้าม ทหารได้รุมข่มขืนและสังหารเธอ มีผู้พบศพของเธออยู่ใกล้กับซากวัว ไม่มีใครกล้าเรียกร้องความยุติธรรม

โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตอง

ส่วนหนึ่งของโครงการนี้คือการปิดกั้นและผันน้ำจากแม่น้ำด้านเหนือน้ำตกเข้าไปสู่ร่องน้ำที่อยู่ทางตะวันตกของเขื่อนชั้น เพื่อผลิตไฟฟ้าด้านล่าง โดยมีกำลังผลิตติดตั้ง 54 เมกะวัตต์ (กังหันขนาด 18 เมกะวัตต์ สามตัว) อย่างไรก็ดี ในปี 2561 มีการเดินเครื่องกังหันปั่นไฟฟ้าเพียงหนึ่งจากสามเครื่อง เท่ากับว่าได้ผลิตไฟฟ้าเพียงส่วนน้อยของกำลังผลิตติดตั้ง สะท้อนให้เห็นการออกแบบโครงการที่เลวร้าย ทำให้เกิดคำถามต่อเหตุผลของการสร้างเขื่อนเพิ่มเติมในแม่น้ำสายเดียวกัน

โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตองเชื่อมต่อกับโครงข่ายสายส่งไฟฟ้าระดับชาติขนาด 132 กิโลโวลต์ โดยผ่านสถานีจ่ายไฟฟ้าที่น้ำจ๋าง โดยเป็นการจ่ายไฟฟ้าให้กับโรงงานเหล็กป่างแปก ที่โหโปง ใกล้กับเมืองตองจี ซึ่งอยู่ใต้การบริหารงานร่วมของ Myanmar Economic Corporation ของกองทัพพม่า

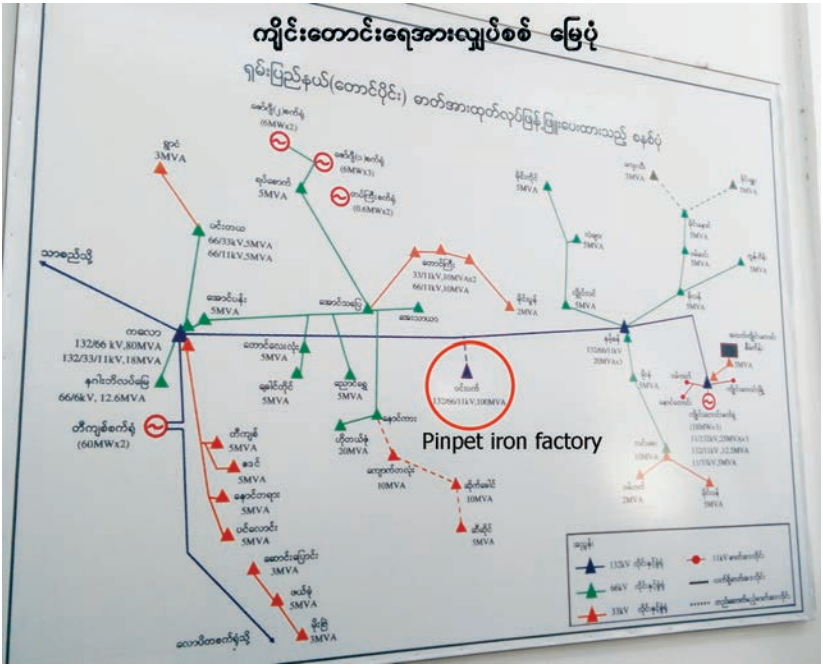

โครงข่ายสายส่งไฟฟ้าจากเขื่อนเชียงตอง

ผลกระทบของโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตอง

◆ น้ำตกขนาดเล็กลง

ผลกระทบเด่นชัดสุดของโครงการนี้ คือการทำให้ขนาดของน้ำตกจงอางที่มีชื่อเสียงเล็กลงในช่วงฤดูแล้ง เดิมน้ำตกแห่งนี้เคยแยกออกเป็นเจ็ดสาย แต่ผลจากการผันน้ำเพื่อปั่นกังหันไฟฟ้า ทำให้น้ำตกเหลืออยู่เพียงห้าสายในช่วงฤดูฝน และเหลืออยู่เพียงสองสายในช่วงฤดูแล้ง

น้ำตกจงอางก่อนการสร้างเขื่อนเชียงตอง

น้ำตกจงอางหลังการสร้างเขื่อนเชียงตอง (ในฤดูร้อน)

ทางการตระหนักดีถึงความไม่พอใจของประชาชนในพื้นที่ ต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสถานที่สำคัญ จึงได้เปิดประตูเขื่อนเหนือน้ำตกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเฉลิมฉลองวันเกิดของขุนสามลอ เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวหลายพันคนเข้าร่วมงานและได้เที่ยวชมน้ำตกตามจารีตในท้องถิ่น อย่างไรก็ดี หลังเทศกาลผ่านพ้นไป พวกเขาก็จะปิดประตูเขื่อนอีกครั้ง

◆ การลดลงของปริมาณสัตว์น้ำ

ในช่วงหลายรุ่นคนที่ผ่านมา การทำประมงถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนริมฝั่งแม่น้ำเต็ง ชาวบ้านกินปลาเป็นอาหารหลักประจำวัน และยังได้นำไปขายที่ตลาด ก่อนการสร้างโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตอง ชาวบ้านในพื้นที่บอกว่าพวกเขาสามารถจับปลาได้ประมาณ 20 สายพันธุ์ในแม่น้ำ รวมทั้งปลาขนาดใหญ่อย่างเช่น ปลาเก๋ต ปลาหว้าหางเลี้ยง และปลาข้าวคูน

อย่างไรก็ดี หลังการสร้างเขื่อน ปริมาณสัตว์น้ำในแม่น้ำลดลงอย่างมาก ชาวประมงที่เชียงตองบอกว่า ทุกวันนี้มีปลาเหลืออยู่ประมาณหกสายพันธุ์ โดยไม่มีปลาขนาดใหญ่เหลืออยู่เลย

ปลาขนาดใหญ่ที่จับได้ในแม่น้ำเต็ง — โดย นายสุริยน สังข์สุข ช่างภาพอิสระ

เขื่อนเชียงตองเหนือ

ปัจจุบันกำลังมีการสร้างเขื่อนเชียงตองเหนือห่างจากโครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตอง ประมาณ 40 กม. โดยเป็นเขื่อนหินถมความสูง 57 เมตร ทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำยาวประมาณ 15 กม. คาดว่าจะมีกำลังผลิตติดตั้ง 51 เมกะวัตต์ แต่ว่าการผลิตไฟฟ้าที่แท้จริงน่าจะน้อยกว่านี้มาก เมื่อพิจารณาจากความไร้ประสิทธิภาพของเขื่อนเชียงตองในปัจจุบัน

เขื่อนใหม่แห่งนี้เริ่มก่อสร้างเมื่อปี 2552 ซึ่งยังเป็นสมัยรัฐบาลทหาร State Peace and Development Committee (SPDC) โดยใช้งบประมาณจากกระทรวงการไฟฟ้าและพลังงานเพียงฝ่ายเดียว[6] โดยบริษัท Water Resources and Energy Directorate (NVE) ของประเทศนอร์เวย์ช่วยเหลือในการออกแบบเขื่อน ดำเนินงานผ่านบริษัท Multiconsult ของประเทศนอร์เวย์[7] ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการสร้างเขื่อนเยหยั่วกลาง (Middle Yeywa dam) ในตอนเหนือของรัฐฉานด้วย

นอกจากนี้บริษัท China National Technical Import and Export Corporation (CNTIC) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลจีน จะเป็นผู้ผลิตเครื่องปั่นไฟฟ้า กังหัน และเครื่องจักรกลของเขื่อน ภายใต้บันทึกความเข้าใจที่ลงนามโดยรัฐบาล SPDC ที่กรุงเนปิดอว์เมื่อเดือนเมษายน 2553

คนงานประมาณ 1,800 คนประจำอยู่บริเวณที่สร้างเขื่อน ซึ่งคนงานส่วนใหญ่มาจากภาคกลางของพม่า และเป็นลูกจ้างของบริษัทก่อสร้างของสัญชาติพม่า อย่างเช่น บริษัท Minn Anawrahta จำกัด Dragon Emperor Group Myanmar Phan Khar Myae จำกัด และ Myanmar Chancellor จำกัด โดยมีการตั้งฐานทัพของพม่าในพื้นที่เพื่อรักษาความปลอดภัย

เขื่อนแห่งนี้คาดว่าจะสร้างเสร็จภายในปี 2563-2564[8]

---

6 https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/f945c8bd-6e5a-4e79-a5c4-ff01d7274d6a/1d+SEA+Workshop+(Yangon,+Myitkyina+and+Loikaw)+MOEE.pdf?MOD=AJPERES

7 www.multiconsultgroup.com/projects/tha-htay-upper-keng-tawng-hpp/

8 http://www.moee.gov.mm/en/ignite/contentView/438

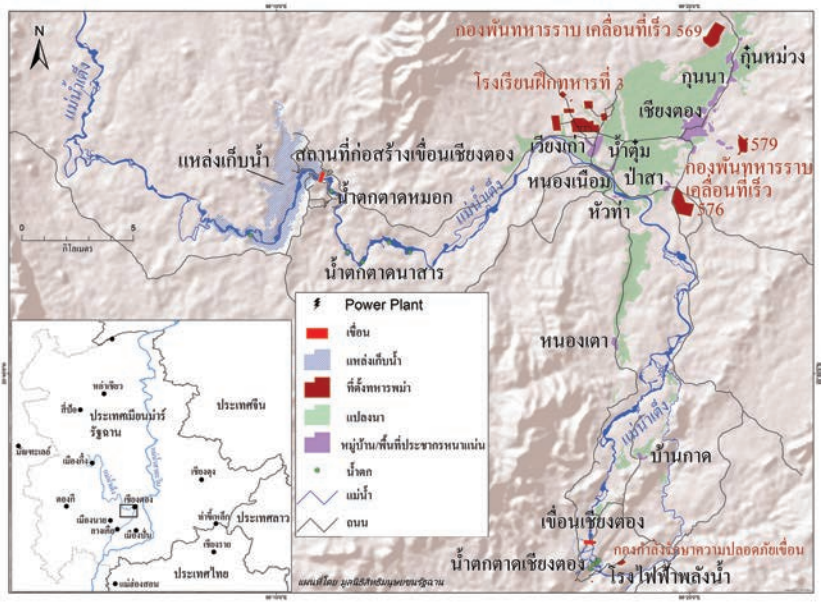

แผนที่โดยรวมของเขื่อนเชียงตองเหนือและพื้นที่ที่คาดว่าจะถูกน้ำท่วม

การก่อสร้างเขื่อนเชียงตองเหนือ

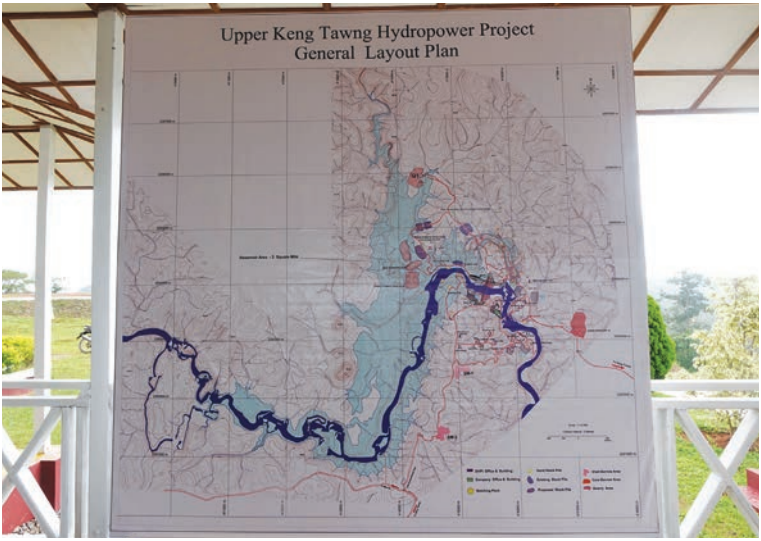

ป้ายแสดงพื้นที่ที่คาดว่าจะถูกน้ำท่วมจากเขื่อนเชียงตองเหนือ

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเต็ง ต่างตระหนักดีถึงภัยคุกคามที่มีต่อความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาวะภูมิอากาศและการตัดไม้ทำลาย

การดินพังทลายริมฝั่งน้ำเต็งใกล้บ้านโขอุดที่เมืองลางเคอหลังถูกน้ำท่วมในปี 2561

ป่า ซึ่งที่ผ่านมาทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในช่วงฤดูฝน และเกิดภาวะน้ำแล้งในช่วงฤดูแล้ง ในช่วงสัปดาห์แรกของเดือนกันยายน 2561 ได้เกิดฝนตกหนัก ส่งผลให้แม่น้ำตุ๋ม (ซึ่งไหลลงแม่น้ำเต็ง) เอ่อล้นไหลท่วมหมู่บ้านที่หัวตา (หัวท่า) และบ้านน้ำตุ๋มในเมืองเชียงตอง ทำให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่การเกษตรกว่า 750 ไร่

ในช่วงฤดูร้อนของเดือนมีนาคมจนถึงเมษายนในหลายปีที่ผ่านมา ระดับน้ำในแม่น้ำเต็งลดลงชัดเจนกว่าทุกปีที่ผ่าน ทำให้เห็นเกาะแก่งต่าง ๆ มากมายกลางแม่น้ำ ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

แม่น้ำเต็งที่ไหลผ่านเมืองลางเคอ

ชาวบ้านจึงกังวลมากเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากเขื่อนเชียงตองเหนือต่อทรัพยากรน้ำที่มีคุณค่ากำลังถูกคุกคาม การก่อสร้างเขื่อนเริ่มสร้างความเสียหายต่อทิวทัศน์ตามริมฝั่งน้ำ ส่งผลให้น้ำตกตาดหมอกที่อยู่ด้านท้ายเขื่อนเสียหายจนหมด อีกทั้งน้ำที่ไหลออกมาจากเขื่อนมีลักษณะขุ่นและเต็มไปด้วยดินโคลน

น้ำตกตาดหมอกก่อนจะมีการสร้างเขื่อนเชียงตองเหนือ

น้ำตกตาดหมอกหลังมีการสร้างเขื่อนเชียงตองเหนือ

สภาพน้ำตกตาดหมอกที่ถูกทำลายในขณะมีการสร้างเขื่อนเชียงตองเหนือ

ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ประกอบด้วย

◆ ความแห้งแล้งด้านการเกษตร

หลังจากมีการเริ่มเดินเครื่องสร้างเขื่อน มีการกักเก็บน้ำและควบคุมปริมาณการไหลของน้ำ เพื่อตอบสนองความต้องการผลิตไฟฟ้าที่วางแผนจากส่วนกลาง ไม่ได้ตอบสนองความต้องการในการดำรงชีพของชาวบ้านที่พึ่งพาอาศัยแม่น้ำมาหลายชั่วคน

สุดท้ายแล้วปริมาณการไหลของน้ำจะต้องลดลงช่วงฤดูแล้ง เนื่องจากต้องมีการเก็บกักน้ำเพื่อผลิตไฟฟ้า ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่อยู่ท้ายน้ำหลายพันคนที่ต้องพึ่งพาอาศัยแม่น้ำเต็ง เพื่อใช้นำในไร่นาริมฝั่งน้ำในช่วงฤดูแล้ง เกษตรกรจะสามารถผันน้ำหรือปั๊มน้ำจากแม่น้ำไปใช้เพื่อปลูกพืชผลอย่างเช่น กระเทียม หัวหอม และยาสูบได้ แต่ที่ระดับน้ำในปัจจุบันลดลงมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

ตะกอนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุและเคยไหลลงไปที่ลุ่มน้ำ จะถูกกันไว้หลังเขื่อนหมด ทำให้พื้นที่ท้ายน้ำขาดความอุดมสมบูรณ์ ย่อมจะส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรอย่างแน่นอน

กังหันน้ำเพื่อใช้ในการปลูกพืชผลริมฝั่งแม่น้ำเต็ง

แม่น้ำเต็งในเมืองลางเคอ

การเกษตรตามลำน้ำเต็ง

◆ ความเสี่ยงต่อสุขภาพเนื่องจากคุณภาพน้ำที่เปลี่ยนแปลงไป

คุณภาพน้ำที่ถูกกักในอ่างเก็บน้ำจะเปลี่ยนไปอย่างมากจากสภาพตามธรรมชาติ เนื่องจากจะกลายเป็นที่เก็บกักซากวัชพืชที่ย่อยสลายจำนวนมาก รวมทั้งจะเป็นที่แหล่งรวมของยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหญ้าที่เป็นพิษ ซึ่งไหลมาจากทิศเหนือน้ำ

ชุมชนที่อาศัยอยู่ท้ายน้ำต่อจากเขื่อนในพื้นที่อื่น ๆ ของพม่า บอกว่าน้ำที่ไหลออกมาจากเขื่อนมีลักษณะ “สกปรก” และ “มีกลิ่นเน่าเหม็น” ทำให้สัตว์น้ำลดลง และ

ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน[9]

ชาวบ้านโดยเฉพาะผู้หญิงซึ่งอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเต็ง ต้องใช้น้ำจากแม่น้ำเพื่อซักเสื้อผ้าทุกวัน ใช้อาบน้ำและทำกับข้าว พวกเขาย่อมเสี่ยงจะเกิดปัญหาด้านสุขภาพจากคุณภาพน้ำที่เปลี่ยนแปลงไป

ชาวบ้านมาอาบน้ำในแม่น้ำเต็ง

ภาพที่มักพบเห็นในดอนเย็นตามลำน้ำเต็ง ในเมืองลางเคอ

Photo: Sai Noon Wan Saing

9 Kachin Development Networking Group, Saving the Ngo Chang Hka Valley, 2017

ภาพที่มักพบเห็นในตอนเย็นตามลำน้ำเต็ง ในเมืองลางเคอ

◆ การลดลงของปริมาณสัตว์น้ำ

ดังที่กล่าวข้างต้น โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเชียงตองแรกก็ได้ลดจำนวนสายพันธุ์ปลาในแม่น้ำเต็งไปหลายชนิดแล้ว การเปลี่ยนไปของคุณภาพน้ำ และผลกระทบเพิ่มเติมต่อพื้นที่วางไข่ของปลาตามฤดู รวมทั้งการปิดกั้นเส้นทางอพยพของปลาจากเขื่อนเชียงตองเหนือ ย่อมจะทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงไปอีกหลายเท่าตัว

◆ การเหือดแห้งหายไปของน้ำตก

น้ำตกจงอางมีขนาดเล็กลงอย่างเห็นได้ชัดเจนเนื่องจากเขื่อนเชียงตอง ทำให้ชาวบ้านกลัวว่าน้ำตกสำคัญอันเป็นที่รักของพวกเขาจะมีขนาดเล็กลงไปอีก และอาจจะหายไปในที่สุดในช่วงฤดูแล้ง หากการก่อสร้างเขื่อนเชียงตองเหนือแล้วเสร็จ

◆ ปริมาณการปล่อยน้ำที่ไม่อาจคาดการณ์ได้

เราไม่อาจคาดการณ์ปริมาณการปล่อยน้ำจากเขื่อน ซึ่งอาจทำให้ระดับน้ำด้านท้ายน้ำผันผวน ส่งกระทบต่อผู้อาศัยอยู่ริมฝั่งน้ำได้ ยกตัวอย่างเช่น หลังการสร้างเขื่อนหลงเจียงในประเทศจีนเมื่อปี 2553 ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ด้านท้ายน้ำตามริมฝั่งแม่น้ำมาว (ฉ่วยหลี่) ในตอนเหนือของรัฐฉานพบว่า ในบางครั้งเรือของพวกเขาขึ้นมาเกยตื้น หรือเกิดภาวะน้ำท่วมโดยไม่มีการเตือนล่วงหน้า[10]

อาจมีการปล่อยน้ำในปริมาณมหาศาลในช่วงที่ฝนตกหนัก เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำล้นเขื่อนหรือเขื่อนแตก ในรัฐคะฉิ่น ชาวบ้านบอกว่า การปล่อยน้ำจากเขื่อนชิปุ่ยแหง่ส่งผลให้น้ำท่วมเรือกสวนไร่นาและทำลายพืชผลของพวกเขา[11]

◆ การแตกของเขื่อน

เหตุการณ์เขื่อนแตกที่ลาวเมื่อเดือนกรกฎาคม 2561 และเขื่อนสวาร์แตกในภาคกลางของพม่าเมื่อเดือนสิงหาคม 2561 ทำให้เกิดความหวาดกลัวอย่างมากต่อความแข็งแรงของเขื่อนเชียงตองเหนือ หากฝนตกหนักและทำให้เขื่อนแตก ชีวิตของประชาชนกว่า 8,000 คนที่อาศัยอยู่ในหุบเขาเชียงตองด้านล่างของเขื่อน ย่อมได้รับความเสี่ยงภัยอย่างแน่นอน

ชาวบ้านมีความมั่นใจน้อยมากต่อมาตรฐานการสร้างเขื่อน เนื่องจากรู้ว่ารัฐบาลไม่เคยให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของชาวบ้าน นอกจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาโครงการเหล่านี้

---

10 https://burmariversnetwork.org/title/resources/publications/high-and-dry.html

11 Kachin Development Networking Group, Saving the Ngo Chang Hka Valley, 2017

การวางแผนพลังงานที่รวมศูนย์และการลงทุนจากต่างชาติที่เร่งให้เกิดสงครามและความขัดแย้ง

เขื่อนเชียงตองเหนือเป็นหนึ่งในโครงการเขื่อนขนาดใหญ่ 50 โครงการ ตามแผนของกระทรวงการไฟฟ้าและพลังงานของพม่า และตามแผนแม่บทด้านพลังงานที่มุ่งเสริมสร้างศักยภาพไฟฟ้าพลังน้ำระดับชาติ โดยเพิ่มจากการผลิตที่กว่า 3,000 เมกะวัตต์เป็น 45,000 เมกะวัตต์ ส่วนใหญ่เพื่อส่งออกไปประเทศเพื่อนบ้าน

โครงการเขื่อนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ของสงครามและความขัดแย้งระหว่างกองกำลังของรัฐบาลและกองกำลังของกลุ่มชาติพันธุ์มาหลายทศวรรษ จากแผนส่วนกลางที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขา ซึ่งได้กลายเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญของประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ รัฐบาลยังยืนยันที่จะเดินหน้าก่อสร้างเขื่อนต่อไป ทั้ง ๆ ที่ส่งผลโดยตรงต่อการเกิดสงคราม

อย่างไรก็ดี สภาพการณ์เช่นนี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อนักลงทุนไฟฟ้าพลังน้ำจากต่างชาติ ทั้งที่เป็นบริษัทเอกชนและรัฐวิสาหกิจ พวกเขายังคงพยายามหาทางเป็นหุ้นส่วนกับรัฐบาลพม่าและกองทัพ เพื่อสร้างเขื่อนในพื้นที่ความขัดแย้งเหล่านี้ การลงทุนในไฟฟ้าพลังน้ำในพม่าโดยบริษัทจากชาติตะวันตก เพิ่มขึ้นในช่วงหลายปีที่ผ่านมา แม้ว่าพวกเขาอ้างว่าสนับสนุน “กระบวนการสันติภาพ” ของพม่า

International Finance Corporation ของธนาคารโลกสนับสนุนอย่างชัดเจนต่อผลประโยชน์ของนักลงทุน โดยไม่คำนึงถึงชุมชนในพื้นที่ และไม่คำนึงถึงความเสี่ยงต่อสงครามและความขัดแย้ง ในการจัดทำการประเมินเชิงยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมของภาคไฟฟ้าพลังน้ำของพม่า ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลออสเตรเลีย มีการระบุว่าลุ่มน้ำเต็งเป็น “ลุ่มน้ำหลักสำหรับการพัฒนาไฟฟ้าพลังน้ำ” แม้ว่าจะระบุว่าเป็นพื้นที่ที่มี “ความเสี่ยงอย่างมาก” ที่จะเกิดสงครามและความขัดแย้ง[12]

---

12 https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/d31f99b4-4a2a-4fe3-a3c7-5c21a7904b18/SDF+Main+Report_May+21_For+Stakeholder+Review_English.pdf?MOD=AJPERES

สรุปและข้อเสนอแนะ

คาดว่าเขื่อนเชียงตองเหนือจะทำให้เกิดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงและไม่อาจแก้ไขได้ ต่อชาวบ้านในชนบทหลายพันคนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเต็ง ซึ่งชาวบ้านเหล่านี้ไม่มีส่วนร่วมใดๆ ต่อการสร้างเขื่อน ในทางตรงข้าม ทั้งเขื่อนใหม่และเขื่อนเชียงตองเดิม ล้วนเป็นโครงการที่กองทัพพม่ายัดเยียดให้กับพวกเขา ในขณะที่ยังสู้รบในสงครามในรัฐฉานต่อไป อีกทั้งยังคงมีการปราบปรามกลุ่มชนพื้นเมืองในพื้นที่

การผลักดันโครงการเขื่อนที่อาจสร้างหายนะรุนแรง ย่อมส่งผลให้ประชาชนเกิดความขุ่นเคืองอย่างมากต่อรัฐบาลกลางและกองทัพ และย่อมมีส่วนเร่งให้เกิดสงครามและความขัดแย้งในรัฐฉานที่ดำเนินมาหลายทศวรรษต่อไป

เราจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

ต่อรัฐบาลพม่า

ยุติการสร้างเขื่อนเชียงตองเหนือและเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำอื่น ๆ ในพื้นที่สงครามและความขัดแย้งในพม่า จนกว่าจะมีการคลี่คลายความขัดแย้งผ่านกระบวนการการเมือง จนกว่าจะมีการปฏิรูประบบสหพันธรัฐอย่างแท้จริง และจนกว่าชุมชนในพื้นที่จะมีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง ไม่ควรพิจารณาให้มีโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในพื้นที่นี้

ส่งเสริมพลังงานทางเลือก เป็นโครงการพลังงานที่ไม่ผ่านโครงข่ายสายส่งไฟฟ้า อย่างเช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ลม และไฟฟ้าพลังน้ำขนาดเล็ก ที่สามารถจัดการได้โดยชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการด้านไฟฟ้าของตนเอง

ต่อรัฐบาลต่างประเทศและบริษัทไฟฟ้าพลังน้ำ

ยุติการส่งเสริมและการลงทุนในการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในพม่าโดยทันที เนื่องจากมีผลเร่งให้เกิดสงครามและความขัดแย้ง และส่งผลกระทบโดยตรงต่อความพยายามสร้างสันติภาพ

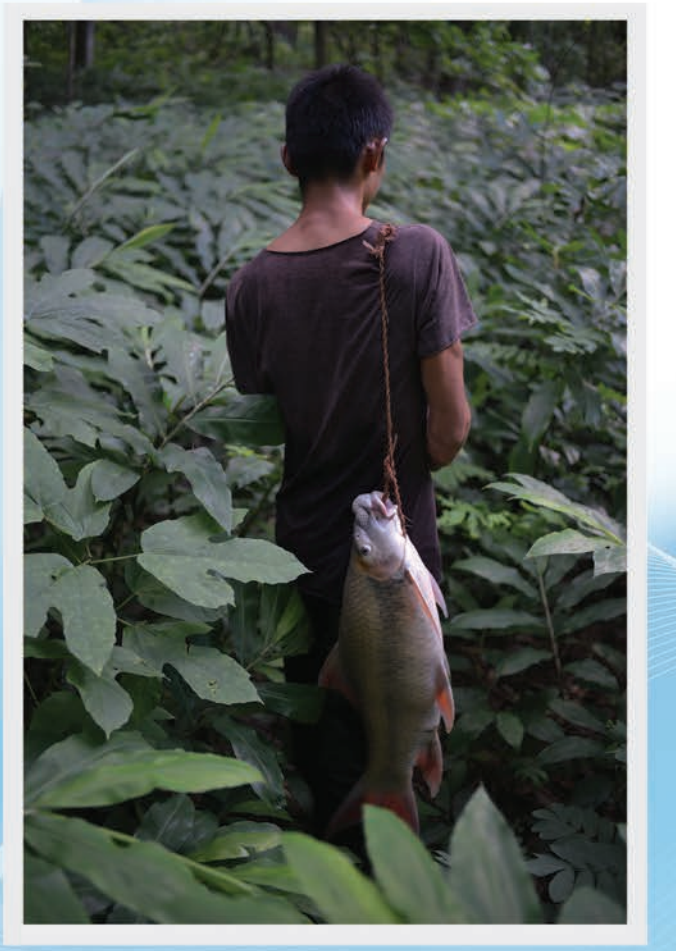

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนไทใหญ่ (SHRF)
และ
องค์กรสิ่งแวดล้อมไทใหญ่ (Shan Sapawa)

ธันวาคม 2561